

KRIMI I DOKUMENTUAR NË DISA TRAJTA

**(Teuta Shala-Peli, *Krimet serbe në rajonin e Pejës mars-qershor 1999*,
Instituti i Historisë “Ali Hadri”-Prishtinë, 2019, f.348)**

Teuta Shala-Peli, Doktor e shkencave historike, Bashkëpunëtore e lartë shkencore në Institutin e Historisë, autore e këtyre monografive: *Prof.dr. Sabile Keqmezi-Basha-Identiteti shkencor dhe krijues*, Lidhja e Shkrimtarëve e Kosovës, Prishtinë 2011; *Kontribute për Historinë*, “Brezi 81”, Prishtinë 2013; *Ditë e dhembjes krenare*, “Beqir Musliu”, Prishtinë 2014; *Drishti në Mesjetë*, Instituti i Historisë, Prishtinë 2016; *Days of the proud pain*, Instituti i Historisë, 2018; autore e dhjetëra shkrimeve profesionale në fushën e historisë, por edhe pjesëmarrëse në disa konferenca shkencore kombëtare e ndërkombëtare, vetëm sa po e plotëson dhe formëson gjithnjë e më shumë personalitetin e saj profesional dhe shkencor. Në vazhden e kësaj është edhe vepra e saj më e re, monografia e gjashtë me radhë, me titull “*Krimet serbe në rajonin e Pejës mars-qershor 1999*”.

Prof.assoc.dr. Teuta Shala-Peli, edhe pse e specializuar në periudhën e Mesjetës, ajo merret edhe me historinë bashkëkohore. Madje edhe me Luftën e Kosovës 1998-1999, për të cilën ka zgjedhur të shkruajë. Të shkruajë për krimet e Serbisë, për krimet serbo-malaziase ndaj popullatës shqiptare në Kosovë, me theks të veçantë për krimet e kryera në rajonin e Pejës. Dhe për krimet e kryera në këtë rajon ka përgatitur edhe një monografi goxha voluminoze.

Vetëm të dëgjosh rrëfime për luftën në radio, të shikosh në televizion apo të lexosh nëpër gazeta, revista a libra të ndryshëm është vështirë e përbalueshme në aspektin emocional, e lëre më t’i vësh veti detyrë që ato rrëfime t’i shkruash, t’i grumbullosh, t’i sistemosh e t’i përmbledhësh në një libër. Aq sa është e vështirë t’i përballosh emocionalisht, po aq e zorshme, po aq e vështirë është t’i trajtosh ato në rrafshin profesional. Përgjegjësia shtohet edhe më tepër kur synon që krimet

e ndodhura t'i argumentosh, t'i faktosh, t'i përmbledhësh në një libër dhe t'i botosh. Teuta Shala-Peli, ka kaluar nëpër situata, nëpër sfida të tilla. Dhe pavarësisht emocioneve, vështirësive të natyrave të ndryshme, ajo ia ka dalë të na e sjell një monografi për krimet serbe ndaj shqiptarëve në një rajon të caktuar, në rajonin e Pejës, në një periudhë 3-4 mujore të vitit 1999.

Puna e vështirë, e lodhshme dhe profesionale që ka bërë studiuesja Teuta Shala, do vlerësohet për disa arsye. E para, ajo, me shumë përkushtim, për aq sa ka gjetur të dhëna, ka argumentuar krimet serbe në rajonin e Pejës. Dhe ka argumentuar këto krime monstruoze në disa trajta. E dyta, me këtë ka kryer një obligim moral, profesional, human e kombëtar. E treta, ka sjellë dëshmi konkrete për krimet dhe gjenocidin e Serbisë në Kosovë. E katërta, autorja e ka bërë atë që ne të tjerët nuk e kemi bërë. Nuk e kanë bërë as institucionet. Sepse, një punë e tillë e bërë nga kjo historiane i flet historisë, dëshmon të vërtetën, dëshmon para historisë dhe organeve të drejtësisë vendore dhe ndërkombëtare që deri sot vetëm e kemi folur, por nuk kemi faktuar sa duhet e si duhet, ani se kemi mjaft argumente, fakte, dëshmi e dëshmitarë të gjallë në kujtesën e të cilëve ende ruhen të freskëta ato përjetime, rrëfime, dhimbje e tragjedi.

Në fakt, kjo studiuese, me anë të kësaj monografie, i flet edhe të ardhmes sonë. Ajo është shumë konkrete, ajo ka hulumtuar, grumbulluar, sistemuar, analizuar, pastaj i ka qitur në letër dhe i ka përmbledhur në këtë monografi. Në fund edhe e ka përgatitur për botim në Institutin e Historisë. Kësisoj ajo na ofron të dhëna konkrete, relevante për krimet që kanë ndodhur, vendin ku ka ndodhur, kohën kur ka ndodhur, kush janë kryerësit e krimeve dhe kush viktimat. Ajo e dëshmon me fakte dhe argumente se çfarë krimesh kanë ndodhur në rajonin e Pejës në periudhën kohore mars-qershor 1999. Se ato krime janë kryer nga kriminelë serbo-malazez kundër shqiptarëve të pafajshëm. Tipat dhe llojet e krimeve janë: plagosje, vrasje, masakra kundër individëve, familjeve dhe një pjese të popullatës shqiptare, bile edhe deportim i dhunshëm. Pra, për të qenë edhe më konkret, autorja sjell të dhëna konkrete, me emër e mbiemër se cilët individë kanë pësuar, cilat familje, cila etni, çfarë moshe e gjinie janë. Cilët kanë pësuar dhe nga kush kanë pësuar.

Ideja për ta bërë këtë libër është e qëlluar. Ashtu siç është e qëlluar edhe tema që ka zgjedhur ta trajtojë autorja. Sistemimi dhe strukturimi i lëndës është bërë ashtu siç e ka konceptuar autorja, ashtu siç ajo ka menduar se është më mirë. Referencat vijnë nga shumë anë. Struktura e librit përbëhet nga kapituj, nënkaptuj dhe njësi më të vogla: nga grafikone, skica, tabela, fotografi, faksimile etj., nga parathënia, hyrja, përfundimi,

konkluzionet, burimet dhe literatura, indeksi i emrave etj. Pra, për krimet këtu mund të lexohen në qindra faqe tekst, një mori të dhënash statistikore të paraqitura në dhjetëra grafikone, por edhe shikohen me sy në disa fotografi. Tipat dhe llojet e ndryshme të krimeve janë paraqitur sipas renditje kronologjike (ditë, javë, muaj). Llojet e krimeve janë të ndryshme. Edhe format dhe mënyrat se si janë kryer krimet janë të ndryshme, janë të shumta. Nga kjo shumëllojshmëri krimesh dhimbja është e madhe dhe të shumta janë pasojat që u kanë shkaktuar kriminelët e një shteti kriminal (siç ishte Serbia) shqiptarëve të moshave të ndryshme, të gjinive të ndryshme. Largimet e dhunshme nga shtëpia e prona, keqtrajtimet, arrestimet, burgosjet, vrasjet, masakrimet deri edhe të zhdukja e trupave përbëjnë akte kriminale, krime makabre me të cilat kjo studiuese është marrë në këtë monografi.

Përveç rrëfimeve dhe përshkrimeve të gjalla, paraqitur në formë kronologjike e të trajtuara në aspektin tematik, autorja, në një kapitull të veçantë ka dhënë edhe biografite e shkurtra të atyre që janë vrarë a zhdukur, por edhe lista emërore të të vrarëve, të plagosurve dhe të të pagjeturve. Aty shihet se viktimat janë shqiptarët e pafajshëm që vijnë nga familje, lagje e fshatra të ndryshme të rajonit të Pejës. Janë moshash e gjinive të ndryshme. Sigurisht edhe nga shtresa të ndryshme, me përjetime e profesione të ndryshme, por me një ëndërr të përbashkët: të jetonin të lirë në atdheun e vet. Fatkeqësisht ëndërra e tyre u pre në mes, sepse ata u vranë e u masakruan në mënyrë mizore, por edhe u zhdukën pa gjurmë, vetëm e vetëm se dëshironin të ishin të lirë, vetëm e vetëm se ishin shqiptarë, të cilët nuk dëshironin që më asnjë çmim t'i lëshonin shtëpitë dhe pronat e veta, vendin e vet. Edhe pse ata i priste keqtrajtimi err e terr, i priste arrestimi, burgosja, madje edhe pushkatimi e masakrimi, qëndruan deri në vdekje në shtëpitë në vatrën e tyre pavarësisht se kjo u kushtojë me jetë. Një nënë, një grua, një studiuese e historisë, siç është Teuta Shala-Peli, nuk qëndrojë duarkryq, por i hyri punës që t'i dokumentoi këto krime. Dhe dëshmi e mirë, dokument me vlerë që na flet, që na dëshmon është kjo monografi.

Monografia "*Krimet serbe në rajonin e Pejës mars-qershor 1999*" e Prof.assoc.dr. Teuta Shala-Peli, është një dëshmi tronditës për atë që ka ndodhur në Kosovë, për krimet që kanë bërë serbo-malaziasit dhe Serbia ndaj shqiptarëve duarthatë. Kjo është një monografi që sjell të dhëna, fakte, argumente, dëshmi për një kohë e për një periudhë të hidhur nëpër të cilën ka kaluar Kosova dhe shqiptarët, me theks të veçantë rajoni i Pejës që është temë trajtimi. Kjo monografi duhet pasuar nga monografi të tjera, nga autorë e studiues të tjerë.

Vetëm kështu mund të dëshmojmë, faktojmë dhe argumentojmë të vërtetën historike për Luftën e Kosovës të udhëhequr nga Ushtria Çlirimtare e Kosovës, e cila iu kundërvu me të gjitha forcat Serbisë për krimet monstruoze që po i bënte ndaj popullatës civile të pafajshme.

Miftar KURTI